PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI
ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

KASBIY PEDAGOGIK FAOLIYATNING MAZMUNI VA MOHIYATI

Ibrohimova Shahrizoda Azamat qizi
SamduUF Maktabgacha ta'lim
yo'nalishi 3 bosqich talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.20092992

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada kasbiy pedagogik faoliyatning mazmuni, mohiyati hamda uning ta'lim tizimidagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Pedagogik faoliyatning asosiy komponentlari, jumladan ta'lim berish, tarbiyalash, rivojlantirish va kommunikativ jarayonlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik yoritib beriladi. Shuningdek, zamonaviy ta'lim sharoitida pedagogning kasbiy kompetensiyasi, pedagogik mahorati va innovatsion yondashuvlarining ahamiyati ochib beriladi. Maqolada kasbiy pedagogik faoliyatning samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi omillar, pedagogning shaxsiy va kasbiy sifatlari hamda ta'lim jarayonini tashkil etishning zamonaviy tamoyillari ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari pedagogik faoliyatni takomillashtirish, o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

KALIT SO'ZLAR: Kasbiy pedagogik faoliyat, pedagogik mahorat, pedagogik kompetensiya, ta'lim jarayoni, tarbiya, pedagogik texnologiyalar, innovatsion yondashuv, o'qituvchi shaxsiyati, pedagogik muloqot, ta'lim sifati.

Kirish. Hozirgi globallashuv va axborot texnologiyalari tez sur'atlar bilan rivojlanayotgan davrda ta'lim tizimi jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etmoqda. Har qanday davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, avvalo, ta'lim sifati va pedagog kadrlarning kasbiy tayyorgarligi darajasi bilan belgilanadi. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimida pedagogning kasbiy faoliyati, uning mazmuni va mohiyatini chuqur o'rganish dolzarb ilmiy muammolardan biri hisoblanadi.

Pedagogik faoliyat – bu jamiyat tomonidan belgilangan maqsadlar asosida yosh avlodni o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirishga qaratilgan murakkab, ko'p qirrali kasbiy faoliyatdir. Tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, pedagogik faoliyat nafaqat bilim berish jarayonini, balki shaxsning intellektual, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladigan tizimli jarayon hisoblanadi[6].

Pedagogik faoliyatning mazmuni o'qituvchi tomonidan amalga oshiriladigan ta'limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi hamda kommunikativ vazifalarni o'z ichiga oladi. Bu jarayon o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro hamkorlikka asoslangan bo'lib, unda pedagog shaxsining kasbiy kompetensiyasi muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy pedagogika nazariyasida pedagogik faoliyat samaradorligi o'qituvchining kasbiy bilimlari, metodik tayyorgarligi, pedagogik texnologiyalarni qo'llay olish qobiliyati va innovatsion yondashuvlari bilan belgilanadi.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va pedagog kadrlarning kasbiy salohiyatini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xususan, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun hamda "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" ta'lim tizimini takomillashtirish, pedagog kadrlarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish va ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan muhim normativ-huquqiy hujjatlar hisoblanadi[6]. Ushbu hujjatlarda pedagoglarning kasbiy faoliyatini takomillashtirish, ularning zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishini ta'minlash ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan. Shu munosabat bilan kasbiy pedagogik faoliyatning mazmuni va mohiyatini ilmiy-nazariy jihatdan o'rganish, uning asosiy komponentlarini tahlil qilish hamda pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlash muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

Kasbiy pedagogik faoliyat ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u jamiyat taraqqiyotida muhim rol o'ynaydi. Pedagogik faoliyat insoniyat tarixining turli davrlarida shakllanib, jamiyat ehtiyojlari va ijtimoiy rivojlanish darajasiga mos ravishda takomillashib borgan. Pedagogik faoliyatning ilmiy asoslari pedagogika, psixologiya, falsafa va sotsiologiya kabi fanlar bilan uzviy bog'liq holda rivojlangan. Shu sababli pedagogik faoliyatni o'rganish jarayonida uning nazariy va metodologik asoslarini chuqur tahlil qilish muhim ahamiyatga ega.

Ilmiy adabiyotlarda pedagogik faoliyat o'qituvchining o'quvchilarni o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirishga qaratilgan maqsadli kasbiy faoliyati sifatida talqin etiladi. Pedagogika nazariyasi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda pedagogik faoliyatning asosiy vazifasi shaxsning intellektual, ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashdan iborat ekanligi ta'kidlanadi[5]. V.A. Slastenin, A.K. Markova, N.V. Kuzmina kabi olimlarning tadqiqotlarida pedagogik faoliyat o'qituvchining kasbiy bilimlari, pedagogik mahorati va shaxsiy sifatlarining uyg'unligi sifatida tavsiflanadi. Ularning fikriga ko'ra, pedagogik faoliyat murakkab ijtimoiy-pedagogik jarayon bo'lib, u o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikka asoslanadi.

Kasbiy pedagogik faoliyatning mazmuni bir necha muhim komponentlardan tashkil topgan. Birinchi navbatda, pedagogik faoliyatning maqsadli komponenti alohida ahamiyatga ega. Bu komponent ta'lim jarayonining umumiy maqsad va vazifalarini belgilaydi. Zamonaviy ta'lim tizimida pedagogik faoliyatning asosiy maqsadi – o'quvchilarga chuqur bilim berish, ularda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish hamda har tomonlama barkamol shaxsni tarbiyalashdan iboratdir[3]. Ta'lim jarayonining maqsadlari jamiyatning ijtimoiy ehtiyojlari bilan bevosita bog'liq bo'lib, ular davlat ta'lim standartlari, o'quv dasturlari va pedagogik konsepsiyalarda o'z aksini topadi.

Pedagogik faoliyatning muhim tarkibiy qismi – mazmuniy komponent hisoblanadi. Mazmuniy komponent ta'lim jarayonida beriladigan bilimlar, ko'nikmalar va malakalar tizimini o'z ichiga oladi. Zamonaviy pedagogika nazariyasida ta'lim mazmuni nafaqat nazariy bilimlar majmuasi sifatida, balki shaxsning intellektual salohiyatini rivojlantiruvchi tizim sifatida qaraladi[2]. Shu sababli ta'lim jarayonida beriladigan bilimlar o'quvchilarning yosh xususiyatlari, psixologik rivojlanish darajasi va jamiyat ehtiyojlariga mos ravishda tanlanishi zarur.

Pedagogik faoliyatning yana bir muhim jihati – operatsion-faoliyat komponentidir. Bu komponent pedagogik jarayonni amalga oshirishda qo'llaniladigan metodlar, usullar va pedagogik texnologiyalarni o'z ichiga oladi. Zamonaviy ta'lim tizimida pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish maqsadida interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyihaviy ta'lim va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanilmoqda. Ushbu metodlar o'quvchilarning faolligini oshirish, mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish hamda ta'lim jarayonini samarali tashkil etishga xizmat qiladi[7].

Pedagogik faoliyatning samaradorligi ko'p jihatdan kommunikativ komponent bilan ham bog'liqdir. Kommunikativ komponent pedagog va o'quvchi o'rtasidagi muloqot jarayonini ifodalaydi. Samarali pedagogik muloqot o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularning bilimlarni o'zlashtirish jarayonini yengillashtiradi hamda ijobiy psixologik muhitni yaratadi. Pedagogning nutq madaniyati, psixologik yondashuvi va muloqot qobiliyati ta'lim jarayonining muvaffaqiyatli tashkil etilishida muhim omil hisoblanadi.

Kasbiy pedagogik faoliyatning asosiy ko'rsatkichlaridan biri pedagogik kompetensiyadir. Pedagogik kompetensiya o'qituvchining kasbiy bilimlari, metodik tayyorgarligi, amaliy ko'nikmalari va shaxsiy fazilatlarining integratsiyasini ifodalaydi. Zamonaviy pedagogdan nafaqat o'z fanini mukammal bilish, balki pedagogik texnologiyalarni qo'llay olish, innovatsion metodlardan foydalanish hamda ta'lim jarayonini samarali boshqarish qobiliyati talab etiladi[1]. Shu bilan birga

pedagog o‘z faoliyatini doimiy ravishda tahlil qilib borishi, o‘z ustida ishlashi va kasbiy mahoratini oshirib borishi zarur.

Pedagogik faoliyatda pedagogik mahorat ham muhim o‘rin egallaydi. Pedagogik mahorat o‘qituvchining bilimlari, tajribasi, ijodkorligi hamda pedagogik vaziyatlarni to‘g‘ri baholay olish qobiliyatining uyg‘unligi sifatida namoyon bo‘ladi. Pedagogik mahorat yuqori darajada rivojlangan o‘qituvchi ta’lim jarayonini samarali tashkil etadi, o‘quvchilarning qiziqishini oshiradi va ularni mustaqil fikrlashga undaydi[3]. Pedagogik mahoratning shakllanishi o‘qituvchining doimiy ravishda o‘z ustida ishlashi, ilmiy izlanishlar olib borishi va ilg‘or pedagogik tajribalarni o‘rganishi bilan bog‘liqdir.

Zamonaviy ta’lim tizimida kasbiy pedagogik faoliyatning asosiy vazifalaridan biri shaxsni har tomonlama rivojlantirishdan iboratdir. Ta’lim jarayoni nafaqat bilim berish, balki o‘quvchilarda ma’naviy qadriyatlar, ijtimoiy mas’uliyat, mustaqil fikrlash va ijodkorlik kabi sifatlarni shakllantirishga xizmat qilishi zarur. Shu sababli pedagogik faoliyat o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi hamkorlik, o‘zaro hurmat va ishonch tamoyillariga asoslangan holda tashkil etilishi muhim ahamiyatga ega[2].

Kasbiy pedagogik faoliyat murakkab va ko‘p qirrali jarayon bo‘lib, uning samaradorligi pedagogning kasbiy kompetensiyasi, pedagogik mahorati, innovatsion yondashuvlari hamda pedagogik muloqot madaniyatiga bevosita bog‘liqdir[1]. Zamonaviy ta’lim tizimida pedagogik faoliyatni takomillashtirish, o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash va ta’lim jarayonini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish ta’lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Xulosa. Kasbiy pedagogik faoliyat ta’lim tizimining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, u jamiyatning ijtimoiy, madaniy va intellektual rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Pedagogik faoliyat o‘qituvchi tomonidan amalga oshiriladigan murakkab va ko‘p qirrali jarayon bo‘lib, u ta’lim berish, tarbiyalash va shaxsni har tomonlama rivojlantirish vazifalarini o‘z ichiga oladi.

Tahlillar natijasida pedagogik faoliyatning mazmuni va mohiyati bir nechta asosiy komponentlardan iborat ekanligi aniqlandi. Jumladan, maqsadli, mazmuniy, operatsion-faoliyat va kommunikativ komponentlar pedagogik faoliyatning samarali tashkil etilishida muhim rol o‘ynaydi. Ushbu komponentlarning o‘zaro uyg‘unligi ta’lim jarayonining samaradorligini ta’minlaydi hamda o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta’lim tizimida pedagogning kasbiy kompetensiyasi va pedagogik mahorati alohida ahamiyat kasb etadi. Pedagog o‘z kasbiy faoliyatini samarali amalga oshirishi uchun chuqur nazariy bilimlarga, metodik tayyorgarlikka, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash ko‘nikmalariga hamda yuqori darajadagi kommunikativ qobiliyatga ega bo‘lishi zarur. Pedagogik faoliyatning samaradorligi ko‘p jihatdan o‘qituvchining shaxsiy fazilatlari, kasbiy mas’uliyati va ijodkorlik qobiliyatiga bog‘liqdir.

Bundan tashqari, zamonaviy ta’lim tizimida pedagogik faoliyatni takomillashtirish ta’lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Shu sababli pedagoglarning kasbiy rivojlanishini ta’minlash, ularning pedagogik kompetensiyasini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta’lim jarayoniga joriy etish hamda o‘qituvchilarning ilmiy-metodik salohiyatini rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, kasbiy pedagogik faoliyatning mazmuni va mohiyatini chuqur o‘rganish hamda uni zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida takomillashtirish ta’lim tizimining samaradorligini oshirishga, barkamol avlodni tarbiyalashga va jamiyat taraqqiyotini ta’minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Slastenin V.A., Isaev I.F., Mishchenko A.I., Shiyanov E.N. Pedagogika. – Moskva: Akademiya, 2013. – 576 b.
2. Markova A.K. Psixologiya professionalizma. – Moskva: Znaniye, 1996. – 312 b.
3. Kuzmina N.V. Professionalizm lichnosti prepodavatelya i mastera proizvodstvennogo obucheniya. – Moskva: Visshaya shkola, 1990. – 119 b.
4. Podlasiy I.P. Pedagogika. – Moskva: Yurayt, 2015. – 408 b.
5. O‘zbekiston Respublikasi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun. – Toshkent, 2020.
6. O‘zbekiston Respublikasi. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. – Toshkent, 1997.
7. Azizxodjayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan, 2006. – 160 b.